

A szleng Amerikában*

Elfogultság nélkül mondhatjuk, hogy az angol nyelv minden dialektus, faj és korszak hordaléka és fejleménye, és mindennek kiválogatása és összekomponálása. Ebből a szempontból a legtágabb értelemben vett nyelvet jelenti, és valóban a legnagyobb tanulmány. Oly sok mindent foglal magában, egyfajta univerzális elnyelő, egyesítő és hódító. Etimológiai kiterjednek nemcsak az ember és a civilizáció világára, hanem a természet egészének és a napjainkig kialakult szerves világegyetemnek a történetére is, hiszen mindent szavak és mögöttes tartalmuk közvetítésével tudunk felfogni. Ez történik, amikor a szavak életre kelnek az elmében, mely tanulmányozni kezdi őket illő módon, megértéssel és megbecsüléssel, és jelentést nyernek, csalhatatlanul és szinte rögtön.

Ha alaposan átgondoljuk, minden szó, minden mondat, minden költészet mögött a szleng a rendhagyó csíráztató erő, s élő bizonyítéka a beszédben a szabadságnak, az örök tiltakozásnak és az örök termékenységnek. Mivel az Egyesült Államok legféltettebb kincsét — a beszélt és írott nyelvet — az Óvilágból, annak feudális intézményeiből és azok elnyomása alól örökölte, hadd kölcsönözzenek egy hasonlatot éppen azon világból, mely a legmesszebb került az amerikai demokráciától. Ha a nyelvet tehát hatalmas uralkodónak tekintjük, a fejedelem felséges fogadótermébe újra meg újra belép egy Shakespeare bolondjaihoz hasonlatos személy, elfoglalja helyét, és a leghivatalosabb ceremóniákon is eljátszsa szerepét. Ez a „személy” a szleng: a kerülőút, a köznép próbálkozása arra, hogy a sivár szószerintiség helyett szabadon fejezze ki magát, ez a próbálkozás a legmagasabb szinten költöket és költeményeket terem, és kétségkívül ez indította útnak és tökéletesítette a történelem előtti korok régi mitológiáinak egész hatalmas szövevényét. Mert legyen bármily furcsa, a két dolog forrása ugyanaz. A szleng is a nyelvben örökösen zajló folyamatok egészséges erjedése, kipárolgása, mely által tajték és apró hordalék vetődik a magasba, javarészt hogy semmivé váljon, bár alkalmanként leülepszik, és maradandóvá kristályosodik.

Egyszerűbben kifejezve bizonyos, hogy az általunk használt legrégebb és lemaradandóbb szavak közül eredetileg sok a szleng merész féktelenségéből származik. A szóalkotás folyamataiban számtalan kihál, de olykor-olykor némelyik

* WALT WHITMAN: Slang in America. *The North American Review*, 1885/141: 431–435.

A cikk néhány sokat idézett mondata Kolozsvári Grandpierre Emil (Utazás az argó körül. *Kritika*, 3 [1965]/5: 40), illetve Fabricius Ferenc (MARIO PEI, Szabálytalan nyelvtörténet. Bp., 1966. 163) fordításában már olvasható volt magyarul. (A szerk.)

felettes jelentést nyer, értékkéssé, nélkülözhetetlenné és örökéletűvé válik. Így a *right* 'helyes, igazságos' betű szerint csak egyenest jelent. A *wrong* 'rossz, helytelen' eredetileg eltorzult, elferdült. Az *integrity* 'teljesség' egységet jelentett. A *spirit* 'lélek, szellem' lélegzetet vagy lángot. Egy *supercilious* 'kevély' személy olyasvalaki volt, aki felemelte a szemöldökét. *Insult* 'megsérteni' annyi, mint nekiugrani. Ha valaki *influenced* 'befolyásolt' valakit, akkor igazából belefolyt. A prófétálásnak fordított héber szó annyit tesz, hogy felbuzogni és kiáradni, mint egy szökőkút. Az elragadtatottból felbuzog a Szentlélek, és kiárad belőle, mint egy szökőkút. A prófécia szót félreértették. Sokak szerint pusztán jóslást jelent, ám ez csak a prófécia kisebbik része. A nagyobbik az isteni kinyilatkoztatás. Minden igazi vallási elragadtatott próféta.

Ne feledjük, hogy a nyelv nem a tanult emberek és a szótárírók elvont alkotása, hanem valami olyasmi, ami az emberi nemzedékek során az emberek munkájából, szükségleteiből, kapcsolataiból, örömeiből, érzelmeiből, hajlamaiból nő ki, s gyökerei mélyen lent, a talajban vannak. Végző döntéseit a tömegek hozzák, a valósághoz legközelebb álló emberek, akik főként a valódi földdel és tengerrel foglalkoznak. Mindent átítat, a múltat ugyanúgy, mint a jelent, és az emberi szellem legnagyobb vívmánya. Ahogy Addington Symonds mondja: „Azok a hatalmas műalkotások, melyeket nyelveknek nevezünk, melyek megalkotásában egész népek működtek együtt öntudatlanul, melyek formáját nem az egyéni tehetség, hanem az egymást követő nemzedékek ösztönei határozták meg a faj természetében rejlő egységes célért — a pusztá gondolkodás és képzelőerő azon költeményei, melyek ritmusa nem szavakban, hanem élő képekben rejlik, az ihlet forrásaiban, a születő nemzetek tudatának tükreiben, melyeket mitológiáknak nevezünk —, ezek mindenképpen csodálatosabbak gyermeki spontaneitásukban, mint az ezeket létrehozó fajok bármely más érett alkotása. Mégsem törődünk embriológiájukkal. Az eredet igaz tudománya még csak bölcsőjében nyugszik.”

Merészség bár így szólni, de a nyelv fejlődését tekintve biztos, hogy a szleng kezdeteire visszapillantva egyúttal mindazt felidézzük ködös homályában, ami költői az emberi beszéd raktáraiban. Mi több, az utóbbi években az összehasonlító nyelvészet német és brit művelőinek derék kutakodása mélyére látott az évszázadok leghamisabb téveszméinek, s eloszlatta azokat, és még továbbiakat is el fog. Sokáig úgy tartották, hogy a skandináv mitológiában az északi paradicsom hősei legyilkolt ellenfeleik koponyájából ittak. Későbbi vizsgálat kiderítette, hogy a koponyaként értelmezett szó valójában a vadászat során elejtett vadak *szarvait* jelenti. És ugyan ki ne ütközött volna meg azon feudális szokás emlékein, melyek szerint a földesurak lábukat a jobbágyok belei közt, az e célra felnyitott hasüregben melegítették? Ma már tudjuk, hogy a jobbágyoknak sértetlen hasát kellett lábpárnaként ura rendelkezésére bocsátania, míg az vacsorázott, s a földesúr lábát kezével kellett dörzsölgetnie.

Magzati és gyermekkorát éli ez a nagyszerű tudomány, s az írástudatlanok között mindig fellelhetjük alapjait és kezdetét, illetve legnemesebb alkotásait. Milyen felszabadultságot jelent a legtöbb embernek, ha valakiről nem igazi és hivatalos nevén, „úr” megszólítással beszél, hanem valami különös vagy családias elnevezéssel. Az hajlam, hogy egy jelentést ne közvetlenül és egyenesen, hanem körülményes stílusban fejezzenek ki, mindenütt az egyszerű emberek veleszületett tulajdonsága. Ezt bizonyítják a gúnynevek, illetve a tömegek makacs alcím-adományozó törekvése, mely címek olykor nevetségesek, olykor kifejezetten találóak. A polgárháború során a katonák mindig *Little Mac*-et (McClellan tábornok; tkp. kis Mac) vagy *Uncle Billy*-t (Sherman tábornok; tkp. Billy bácsi) emlegették. Persze az *old man* 'öreg' is nagyon elterjedt volt. Mindkét hadsereg legénységű állományában rendszerint szlengelnevezésekkel illették az egyes államokat, melyekből érkeztek. A Maine-ből jöttek elnevezése *Foxes* (tkp. rókák) volt, a New Hampshire-ieké *Granite Boys* (tkp. gránitfiúk), a Massachusettsieké *Bay Staters* (tkp. öbölállamiak), a vermontiaké *Green Mountain Boys* (tkp. zöldhegyi fiúk), a Rhode Island-ieké *Gun Flints* (tkp. puskakovák), a connecticutiaké *Wooden Nutmegs* (tkp. szerecsendiók), a New York-ieké *Knickerbockers**, a New Jersey-ieké *Clam Catchers* (tkp. kagylógyűjtők), a pennsylvaniaiaké *Logher Heads*** (tkp. tökfilkók), a delaware-ieké *Muskrats* (tkp. pézsmapatkányok), a marylandieké *Claw Thumpers* (tkp. odakarmolók), a virginiaiaké *Beagles* (tkp. kopók), az észak-carolinaiaké *Tar Boilers* (tkp. szurokfőzők), a dél-carolinaiaké *Weasels* (tkp. menyétek), a georgiaiaké *Buzzards* (tkp. keselyűk), a Louisianából jöttek *Creoles* (tkp. kreolok***), az alabamaiaké *Lizzards*† (tkp. gyíkok), a kentuckyiaké *Corn Crackers* (tkp. kukoricatörők), az ohioiaké *Buckeyes* (tkp. vadgesztenyék), a michiganieké *Wolverines* (tkp. torkosborzok), az indianaiaké *Hoosiers* (tkp. hegylakók), az illinois-ieké *Suckers* (tkp. balekok), a missouriaké *Pukes* (tkp. okádékok), a mississippiieké *Tad Poles* (tkp. ebihalak), a floridaiaké *Fly up the Creeks* (tkp. gémekek), a wisconsiniaké *Badgers* (tkp. borzok), az Iowából jöttek *Hawkeyes* (tkp. sólyomszemek), az oregoniaké *Hard Cases* (tkp. nehéz esetek). Bár nem vagyok benne egészen biztos, de szleng elnevezésű személyből többször is lett elnök. Az egyik szóban forgó eset az *Old Hickory* (tkp. vén hikori), Jackson tábornok.†† A másik a *Tippecanoe, and Tyler, too*, Tippecanoe-t Tylerrel.†††

* Utalás New York korai holland telepeseire. A *Knickerbocker* eredetileg az egyik fiktív szereplő neve Washington Irving *History of New York* [New York története] c. művében. (A ford.)

** Helyesen: *Loggerheads*. (A ford.)

*** Louisiana állam francia telepeseinek leszármazottai. (A ford.)

† Helyesen: *Lizards*. (A ford.)

†† Andrew Jackson az USA hetedik elnöke volt (1829–1837). (A ford.)

††† William Henry Harrison, az USA kilencedik elnöke 1840-es választási kampányának motója. A *Tippecanoe* Harrison beceneve volt, ugyanis ennél a folyónál aratott győzelmet egy indián

Ugyanerre bukkanok mindenütt az emberek társalgásában. Ezt hallom a városi lóvasutakon, ahol a kalauzt gyakran hívják *snatcher*-nek (tkp. odakapó, átv. zsebtolvaj) (ugyanis jellegzetes feladata, hogy rendszeresen meghúzza a csengőszíjat avagy odakapjon hozzá, hogy megállítsa vagy elindítsa a kocsit). Két fiatalember barátságosan beszélget, melynek során azt kérdezi az első kalauz: *What did you do before you was a snatcher?* 'Mivel foglalkoztál, mielőtt snatcher letél?' A második kalauz válasza: *Nailed.* 'Ácsként dolgoztam.' (Tkp. szegeltem, átv. tolvajt fogtam.) *What is a "boom"?* 'Mi a boom (tkp. növekedés, átv. felkapottság)?' — kérdezi az egyik szerkesztő a másikat. Mire az így válaszol: *Esteemed contemporary, a boom is a bulge.* 'Tisztelt kollégám, a boom, az egy dudor.' A tömény szeszes ital tennessee-i elnevezése *barefoot whiskey* (tkp. mezítlábas whisky). Az egyszerűbb New York-i éttermek pincérjeinek szlengejében egy tányér sonkás bab *stars and stripes* (tkp. csillagok és sávok*) névre hallgat, a tőkehalgombóc *sleeve-buttons* (tkp. inggombok), a vagdalt pedig *mystery* (tkp. rejtély).

Nem meglepő, hogy az Unió nyugati államai a szleng speciális területei, nemcsak a társalgást illetően, hanem a települések, városok, folyók stb. nevével kapcsolatban is. Egy nemrég Oregonban járt utazó elbeszéli:

„Ha vonaton utazik az ember Olympiába, átmegy egy *Shookum-Chuck* nevű folyón. A vonat megáll *Newaukum*, *Tumwater* és *Toutle* nevű helyeken, és ha tovább keressük, hallani fogunk egész megyékről, melyeket *Wahkiakum*-nak, *Snohomish*-nak, *Kitsar*-nak vagy *Klikatat*-nak neveznek, illetve *Cowlitz*, *Hookium* és *Nenolelops* üdvözli az embert és rohamozza meg. Olympiában arra panaszkodnak, hogy kevés a bevándorló Washington tartományban, de mi olyan meglepő ebben? Ugyan ki szeretné a leveleit *Snohomish* megyéből címezni vagy *Nenolelops* városában felnevelni a gyermekeit, ha egyszer az egész amerikai kontinensen válogathat? Tanúsítom, hogy *Tumwater* falu igazán szép hely, de egy bevándorló kétszer is meggondolja, hogy letelepedjen-e ott vagy *Toutle*-ban. *Seattle* elég barbár, *Stelicoom* se jobb, és gyanakszom, hogy a Northern Pacific Railroad végállomását csak azért tették *Tacomá*-ba, mert azon kevés Puget Sound-i helyek egyike, melyek neve nem kelt borzadályt.”**

Aztán egy nevadai újság elbeszéli egy bányászcsapat indulását Renóból: *The toughest set of roosters that ever shook the dust of any town left Reno yesterday*

csapat felett 1811-ben. Alelnökjelöltje John Tyler volt. Harrisont 1841-ben be is iktatták elnökké, ám egy hónap után elhunyt, s utódja Tyler lett (1841–1845). (*A ford.*)

* Utalás az Egyesült Államok csillagsávós zászlajára. (*A ford.*)

** A Northern Pacific Railroad egy, a múlt század második felében épült vasútvonal az Egyesült Államok északi részén. Puget Sound a Csendes-óceán szigetekkel teli öble Washington állam északnyugati partvidékén. (*A ford.*)

for the new mining district of Cornucopia. They came here from Virginia. Among the crowd were four New-York cock-fighters, two Chicago murderers, three Baltimore bruisers, one Philadelphia prize-fighter, four San Francisco hoodlums, three Virginia beats, two Union Pacific roughs, and two check* guerrillas.** A nyugati újságok között ott van a *The Fairplay* (Colorado) *Flume*, *The Solid Muldoon* Ourayból, a nevadai *The Tombstone Epitaph* (tkp. sírfelirat), a texasi *The Jimplecute* és a missouri *The Bazoo* (tkp. száj). Néhány helynév a kaliforniai Butte megyéből: *Shirttail Bend* (tkp. Ingujj-kanyar), *Whiskey Flat* (tkp. Whisky-lapály), *Puppytown* (tkp. Kutyusváros), *Wild Yankee Ranch* (tkp. Vad jenki tanya), *Squaw Flat* (tkp. Indián asszony lapály), *Rawhide Ranch* (tkp. Korbács-tanya), *Loafer's Ravine* (tkp. Csavargó-szakadék), *Squitch Gulch*, *Toenail Lake* (tkp. Lábujjköröm-tó).

Talán tényleg nem is illusztrálhatná gazdagabban más hely vagy időszak az említett erjedési folyamatokat, illetve ezek tajtékát és apró hordalékát, mint a Mississippói vidéke és a Csendes-óceán partvidéke napjainkban. Néhány név elhamarkodott és abszurd, mások felülmúlhatatlanul találóak és eredetiek. Ugyanez áll az indián szavakra is, melyek gyakran tökéletesek. Egyik új tartományunk nevéül a kongresszusban *Oklahomá*-t javasolták. Néhány texasi város neve *Hog-eye* (tkp. disznószem), *Lick-skillet* (tkp. lábosnyalogató), *Rake-pocket* (tkp. zsebmetsző) és *Steal-easy* (tkp. lazán lopó). Miss Bremer a bennszülöttek közt az alábbi nevekre bukkant. Férfinevek: Szarvcsúcs, Forgósziel, Készenálló, Elvonuló Felhő, Lópatkóhegy, Napkereső, Vas Villanása, Vörös Palack, Fehér Orsó, Fekete Kutya, A Tisztelet Két Tolla, Szürke Fű, Bozontos Farok, Mennydörgő Arc, Égő Gyepen Járó, Holtak Szellemei. Női nevek: Tűzörző, Szellemeik Asszonya, A Ház Második Leánya, Kék Madár.

A nyelvészek természetesen nem szentelnek elég figyelmet ennek a mozgatóerőnek és következményeinek, melyek, ismétlem, valószínűleg manapság is mindenhol működnek modern körülmények között, ugyanannyi étellel és hatékonysággal, mint a hajdani Görögországban vagy Indiában a történelem előtti körülmények közt. És a szellemesség — a humor, a tehetség és a költészet gazdag felvillanásai — hogy tör fel munkások, vasutasok, bányászok, kocsisok vagy hajósok csoportjaiban! Milyen sokszor lézengtem körülöttük, hogy ríposztjaikat és és rögtönzéseiket hallgassam! Félórát velük töltve az ember valószínűsőbb szórakozáshoz jut, mint bármely „amerikai humorista” könyveit olvasva.

* Helyesen: Czech. (*A ford.*)

** A legkeményebb banda [tkp. kakascsapat], amely valaha is felkavarta egy város porát, tegnap indult el Renóból az új cornucopiai bányaövezetbe. Virginiából jöttek. A bandában volt négy New York-i kakasviadal-rendező, két chicagói gyilkos, három baltimore-i bokszoló, egy philadelphiai hivatásos ökölvívó, négy San Francisco-i huligán, három virginiai csavargó, két Union Pacific-es kemény fickó és két cseh gerilla. [*Union Pacific*: a múlt század második felében épült transzkontinentális vasútvonal az Egyesült Államokban.]

A nyelvtudománynak számos szoros analógiáját találjuk meg a földtudományban szüntelen alakulása, kövületei, megszámlálhatatlan elsüllyedt rétege, rejtett sztrátuma, végtelen fejlődése révén. Vagy talán a nyelv inkább egy hatalmas élő testhez vagy testek örök testéhez hasonlítható. És a szleng ennek a testnek nemcsak első táplálója, hanem aztán a fantázia, a képzelet és a humor kezdete is, orrlukaiba az élet lélegzetét lehelvén.

(Fordította Várnai Judit Szilvia)